

Praksisfortellinger - samisk

Praksisfortellingene er laget for å støtte barnehagene i arbeidet med innholdet i rammeplanen for barnehage. Fortellingene har refleksjonsspørsmål personalet kan bruke for videre diskusjon.

ARTIKKEL

SIST ENDRET: 19.04.2021

Praksisfortelling: En tid for å undre seg

Barnehagen skal blant annet legge til rette for at barna kan få et mangfold av naturopplevelser og oppleve naturen som arena for lek og læring. Personalet skal gi barna tid og anledning til å stille spørsmål, reflektere og lage egne forklaringer på problemstillinger, og til å delta i samtaler om det de har erfart og opplevd. Personalet skal synliggjøre naturfenomener og reflektere sammen med barna om sammenhenger i naturen.

Bokmål - En tid til å undre seg

I lavvoen er det helt stille. Bålet knitrer i midten av lavvoen og rammer inn roen og atmosfæren. De store barna ligger på hvert sitt reinskinn i en sirkel rundt bålet og lytter til de ulike natur- og dyrelydene som strømmet ut fra de små høyttalerne under hvert reinskinn. En voksen leder barna nesten umerkelig gjennom hvilestunden. Det er en sømløs overgang fra aktivitet til hvile uten at det virker som den voksne styrer og veileder for mye.

Et barn sier spontant at bamsen hans også ligger helt stille og nesten sover i hvilestunden. Kanskje bamsen fikk et myggestikk? En voksen følger opp og spør gutten om det er godt å ligge sånn helt stille og høre på mange forskjellige lyder. Ja,

sier gutten. Det er nesten som om det på helt ordentlig er mygg i lavvoen, helt på ordentlig. Det er nesten som det er en hel liten myggfabrikk inne i magen min nå, sier en voksen og smiler. Men det er ikke helt på ordentlig? sier gutten og ser undrende på den voksne.

Et barn som leker utenfor lavvoen, gløtter inn gjennom lavvodøren og er nysgjerrig på hva som skjer der inne? Vi ligger helt stille sammen med masse mygg, vi, sier gutten med bamsen.

Hvis du legger øret mot bakken og ligger helt stille, kan du høre det store, varme reinhjertet banke under jorden. En påminnelse om at vi må ta vare på hverandre og omgivelsene våre. Alt dette har vi bare til låns. Nå er det tid for mat, slik at myggene i «myggfabrikken» får litt mat og drikke. En magisk reise er over og forsvinner med røyken opp i lufta, gjennom den lille åpningen i lavvotaket og ut i universet. Gløtter man opp i taket på lavvoen, så kan den lille åpningen ligne litt på en glorie.

Refleksjonsspørsmål

- Åpner vi opp for filosofiske samtaler med barn? Er vi med på barnas undringsreise?
- Hva er samisk naturfilosofi, og hvordan kommer den til uttrykk i vår barnehage?
- Hva er den samiske måten å tenke læring på? Hvordan fremmer vi den samiske måten å tenke læring på i vår barnehage?

Nynorsk - Ei tid til å undre seg

I lavvoen er det heilt stilt. Bålet knitrar i midten av lavvoen og rammar inn roa og atmosfæren. Dei store barna ligg rundt bålet på kvart sitt reinsdyrskinn og lyttar til dei ulike natur- og dyrelydane som strøymar ut frå dei små høgtalarane under kvart reinsdyrskinn. Ein vaksen leier barna nesten umerkeleg gjennom kvilestunda. Det er

saumlaus overgang frå aktivitet til kvile utan at det verkar som den vaksne styrer og rettleier for mykje.

Eit barn utbryt spontant at bamsen hans òg ligg heilt still og nesten søv i kvilestunda. Kanskje bamsen fekk myggestikk? Ein vaksen følgjer opp og spør guten om det er godt å liggje sånn heilt i ro og høyre på mange ulike lydar. Ja, seier guten. Det er som om det verkeleg er mygg i lavvoen, heilt på ordentleg. Det er nesten som det er ein heil liten myggfabrikk inni magen min no, seier ein vaksen og smiler. Men ikkje heilt på ordentleg? seier guten og ser undrande på den vaksne.

Eit barn som leikar utanfor, gløttar inn gjennom lavvodøra og er nysgjerrig på kva som skjer der inne? Vi ligg heilt i ro saman med masse mygg, vi, seier guten med bamsen.

Om du legg øyret mot bakken og ligg heilt still, kan du høyre det store, varme reinhjetet banke under jorda. Det minner oss på at vi må ta vare på kvarandre og omgivnadene våre. Alt dette har vi berre til låns. No er det tid for mat, slik at myggane i «myggfabrikken» får litt mat og drikke. Ei magisk reise er over og forsvinn med røyken opp i lufta, gjennom den vesle opninga i lavvotaket og ut i universet. Gløttar ein opp i taket på lavvoen, så kan den vesle opninga likne litt på ein glorie.

Refleksjonsspørsmål

- Opnar vi for filosofiske samtalar med barn? Blir vi med barna på undringsreise?
- Kva er samisk naturfilosofi, og korleis kjem den til uttrykk i vår barnehage?
- Kva er den samiske måten å tenkje læring på? Korleis fremmar vi den samiske måten å tenkje læring på i vår barnehage?

Mánáidgárdi galgá earret eará láchčit dili nu ahte mánát ožžot mánggabealat luondduvásáhusaid ja muosáhit luonddu stoahkan- ja oahppanarenan. Bargit galget addit mánáide dili ja liibba jearahit, smiehttat ja ráhkadit iežaset čilgehusaid čuolmmaide, ja oassálastit ságastallamiin dan birra maid leat vásihan ja muosáhan. Bargit galget oainnusindahkat luonddufenomenaid ja ovttas mánáiguin smiehttat luonddu čatnosiid birra.

Lávus lea áibbas jaska. Gasku ruošká dolla ja fátmasta mášu ja miellalági. Stuora mánát vealládit iešguđet duolji alde dola birra ja guldalit iešguđetlágan luonddu- ja elliidjienaid mat gullojit dain unna skájanaččain mat leat juohke duolji vuolde. Okta rávisolmmoš jođiha mánáid vuoiñgastanbottus nu ahte eai bálljo fuomáš ge. Manná njuovžilit aktivitehtas vuoiñgasteapmái nu ahte rávisolmmoš ii oro stivrema ja neavvume beare olu.

Okta máná dadjá spontánalaččat ahte su guovža maid veallá áibbas jaska ja measta oadđá vuoiñgastanbottus. Soaitá čuoika čuggen guovžža? Rávisolmmoš čuovvola ja jearrá lea go buorre ná veallat áibbas jaska ja guldalit iešguđetlágan jienaid. Juo, dadjá bártnáš. Lea dego livčče albma duođas dievva čuoikkat lávus, albma duođas. Lea dego livččii olles čuoikafabrihkka mu čoavjjis dál, dadjá okta rávisolmmoš ja moddje. Muhto ii leat fal albma duođas? dadjá bártnáš ja geahččá imaštallamiin rávisolbmui.

Okta máná mii lea stoahkame olggobealde lávu, guovlala sisa uvssotráigge ja háliida diehtit mii doppe siste dáhpáhuvvá? Mii han veallat áibbas jaska ovttas čuoikačorragiin, dadjá bártnáš mas dat guovža lea.

Jus bijat beallji eatnama vuostá ja veallat áibbas jaska, de sáhtát gullat stuora, liegga bohccováimmu ravkime eatnan vuolde. Muittuha min áimmahuššat guhtet guimmiideamet ja min birrasa. Buot lea midjiide dušše luoikkasin. Dál lea borranáigi, nu ahte čuoikkat “čuoikafabrikas” ožžot veaháš borramuša ja juhkamuša. Magihkalaš mátki lea loahpahuvvon ja manná suova mielde reahpenráigeráigge ja jávká áibmui. Jus mii geahčestit reahpenráigái, de sáhtá dat veaháš sulastahttit suonjargierddu.

Smiehttanjearaldagat

- Leat go mii rahpasat filosofijalaš ságastallamiidda mánáiguin? Leat go mii mielde mánáid imaštallanmátkkis?
- Mii lea sámii luondufilosofija, ja movt dat bohtá ovdan min mánáidgárddis?
- Movt lea sámii jurddašuvuohki oahppama dáfus? Movt mii ovdánahttit sámii jurddašuvuogi oahppama ektui min mánáidgárddis?

Soptese aarkebiejeste - Aejkie ussjedidh

Maanagierte edtja gaskem jeatjah sjihteladtedh guktie maanah maehtieh áadtjodh gelliengierts eatnemedáájrish jiih eatnemem dáájrish sijiine gusnie stáákedieh jiih lierieh. Barkijh edtjeh maanide vedtedh aejkiem jiih sjiiekem gihtjedh, ussjedidh jiih jiihtje buerkiestimmieh darjodh dáariesmoeride, jiih soptsestalledh dan biihre maam dáájrish jiih dáájrish tamme. Barkijh edtjeh eatnemefenomeenh váájneshasse buektedh jiih maanajgujmie ussjedidh ektievoetide eatnamisnie.

Láavth-gáetesne eevre sjeavoth. Dáalle buala aernesne jiih raefie lea. Dah stoerre maanah dueljine liegkedeminie aernien biihre jiih goltelieh dejtie ovmessie eatneme- jiih juvretjoejh mah govloes destie ohtje lovteristie mah dueljiej nuelesne. Geerve almetje soejmilaakan maanide lijrish liegkedimmie-bodten. Dah darjoemistie liegkesasse juhtieh jiih ij leah guktie geerve almetje stuvrie jiih bihkede fer jiihnje.

Maana ráetnoe jeahta sov baarnetje aaj eevre stille jiih mahte nahkeste liegkedimmie-bodten. Kaanne tjoejhke baarnetjem skorpi? Geerve almetje baarniem gihtjie jis hijven naemhtie árrodh jiih gellie ovmessie tjoejh goltelidh. Jaavoe, baarnie jeahta. Dihte mahte goh ellies onne tjoejhkefabrihke mov tjáejjesne daelie, geerve almetje jeahta jiih mujjehte. Men ij leah goh riectes jiih saatnan? Baarnie jeahta jiih funterden almetjasse vuartesje.

Maana láavtegen álkoelisnie stáákede, láavthgáetien sije vijele, jiih lea tjetskehke maam dan sisnie deahpede? Mijjeh eevre stille veeledibie jiihnj tjoejhkigujmie, baarnie jeahta gie bearnetjem átna.

Jis datne bieljiem eatnamasse biejh, jiih árruoh eevre stille, mahtah dam stoerre,

baahkes baahrtsegem goltelidh mij eatnemen nuelesne jievkehte. Måhtajahta mijjeh tjoerebe sinsitniem j̄ih mijjen byjresem geehtedidh. Mijjeh ajve gaajhkem löönebe. Daelie t̄ijje b̄arredh, guktie t̄joejhkh “t̄joejhkefabrihkesne” åadtjoe h beapmoeh. Akte magijen feeleme orreje j̄ih haajpane soevine aajmosne, riehpenen t̄j̄irrh j̄ih olkese univeersese. Jis v̄ijjele bæjjese låavthgâetesne, maahta riehpenen v̄ååjnedh goh glovrijem.

Refleksjovnegyhtjelassh

- Rihpestibie mijjeh filosofijen soptsestalleh maanajgumie? Libie meatan maanaj ussjedimmiefeelemisnie?
- Mij lea saemien eatnemefilosofije, j̄ih guktie dihte v̄ååjnoes mijjen maanagiertesne?
- Mij lea dan saemien vuekie lieredh? Guktie mijjeh dam saemien vuekiem lieredh evtiedidh mijjen maanagiertesne

Praksisfortelling: Et møte

Barnehagen skal blant annet legge til rette for progresjon gjennom valg av pedagogisk innhold, arbeidsmåter, leker, materialer og utforming av fysisk miljø. Her er et eksempel fra en samisk barnehage som kan inspirere andre barnehager i dette arbeidet.

Bokmål - Et møte

Hva er det som lyser så innbydende og fint i kroken på avdelingen til de yngste barna? Så magisk og tiltrekkende sansehulen er! Nysgjerrige, men forsiktige stimler barna sammen rundt sansehulen som har dukket opp. Kanskje lurer sansehulen på om den får tillatelse til å være på avdelingen?

Går vi nærmere, ser det nesten ut som et «tusen og én natt-telt». Det er nesten som vi ser for oss Aladdin sveve på en samisk stjernehimmel over hulen. Barna kjenner

på det myke silkestoffet blandet med det grove lyse stoffet. Taket er pyntet med lyskjegler og lysende stjerner omkranset av et gjennomsiktig silkestoff. Det er lag på lag med glitterstoff, og ser vi godt etter, oppdager vi små blinkende speil i stoffet som sender solstråler ut i rommet. Inni speilene ser vi ansiktene til alle barna på avdelingen.

En voksen kryper inn i sansehulen sammen med et barn. Sammen betrakter de hulen innvendig. Slik et fint samspill mellom det kjente og det ukjente! Veggene er pyntet med garvet reinskinn og et mykt lite, hvitt kaninskinn. Den lille jenta legger kinnet mot det myke kaninskinnet et øyeblikk.

Å, der rett foran oss er det jo bilder av reven, isbjørnen, ulven og reinsdyret. Den lille jenta går bort til bildet av reven, stryker på det og sier med entusiasme og gjenkjennelse: *rieban*, rev. Hun peker på øynene, ørene og sanser med hendene, på den måten kroppsliggjør hun møtet med reven. Flere barn kommer til og vil inn i sansehulen. Barna betrakter dyrebildene, og spontant lyder reinsdyrjoiken som en slags ærbødig hilsen til dyrene. Sansehulen har gitt næring til barnas lek resten av dagen. Hvis noen lurte på om sansehulen fikk tillatelse til å bli stående der, så er svaret et rungende ja.

Refleksjonsspørsmål

- På hvilken måte tilpasser vi tradisjonskunnskap til en ny og moderne tid?
- Hva er samiske verdier?
- Hvordan jobber vi med å gjøre de yngste kjent med samiske verdier, og på hvilken måte kommer dette til uttrykk i vår barnehage?
- Hvordan legger vi til rette for at barna skal få opplevelser som berører kropp og sjel?

Kva er det som lyser så innbydande og fint i kroken på avdelinga til dei yngste barna? Så trolsk og tiltrekkjande sansehøla er! Nysgjerrige, men varsame stimlar barna saman rundt sansehøla som har dukka opp. Kanskje lurar sansehøla på om ho får lov å bli verande på avdelinga?

Går vi nærmare, ser det nesten ut som eit «tusen og éi natt-telt». Det er nesten så vi ser for oss Aladdin sveve på ein samisk stjernehimme over høla. Barna kjenner på det mjuke silkestoffet blanda med grovt lyst stoff. Taket er pynta med lyskjegler og lysande stjerner som er omkransa av eit gjennomsiktig silkestoff. Det er lag på lag med glitterstoff, og ser vi nøye etter, oppdagar vi små blinkande speglar i stoffet som sender solstrålar ut i rommet. Inni speglane ser vi ansikta til alle barna på avdelinga.

Ein vaksen kryp inn i sansehøla saman med eit barn. Saman ser dei på høla innvendig. Så fint samspel mellom det kjende og det ukjende! Veggene er pynta med garva reinsdyrskinn og eit mjukt lite, kvitt kaninskin. Den vesle jenta legg kinnet mot det mjuke kaninskinnet ein augeblink.

Å, rett framfor oss er det bilete av reven, isbjørnen, ulven og reinsdyret! Den vesle jenta går bort til biletet av reven, stryk på det og seier frydefullt og gjenkjennande: *rieban*, rev. Ho peiker på auga, øyra og sansar med hendene. På den måten gjer ho dette til eit kroppslig møte med reven. Fleire barn kjem til og vil inn i sansehøla. Barna ser på dyrebileta, og spontant lyder reinsdyrjoiken som ei slags ærbødig helsing til dyra. Sansehøla har gitt barna næring til ny leik resten av dagen. Om nokon lurar på om sansehøla fekk lov til å bli ståande på avdelinga, så er svaret eit rungande ja.

Refleksjonsspørsmål

- På kva måte tilpassar vi tradisjonskunnskap til ei ny og moderne tid?
- Kva er samiske verdiar?
- Korleis jobbar vi med å gjere dei yngste kjende med samiske verdiar, og på kva måte kjem det til uttrykk i vår barnehage?
- Korleis legg vi til rette for at barna skal få opplevingar som rører kropp og sjel?

Geavatmuitalus - Deaivvadeapmi

Mánáidgárdi galgá earret eará lámhčit dili progreshuvdnii go vállje pedagogalaš sisdoalu, bargovugiid, stohkosiid, materiálačaid ja fysalaš birra hábmema. Dá lea ovdamearka muhtin sámi mánáidgárddis mii sáhtta movttiidahttit eará mánáidgárddiid dán barggus.

Mii lea mii čuovgá nu geasuhanláhkái ja čábbát unnimus mánáid ossodagas? Nu magihkalaš ja geasuheaddji dovddabiedju lea šaddan! Diehtoáŋgirit, muhto várrogasat čoahkkanit mánát dovddabiedju birra mii lea ihtán. Soaitá dovddabiedju jearrame oažžu go lobi leahkit ossodagas?

Jus mii mannat lagabui, de orro oaidnit dego “duhát ja ovtta ija-tealta”. Mii orrot dego oaidnime Aladdina sattáhallame sámi nástealmmis bieju bajábealde. Mánát njávkadit litna silkedingga seaguhuvvon roavva čuvges dinggain. Dáhki lea hervejuvvon čuovgageailluiguin ja čuovgi násttiiguin maid birra lea čađačuovgi silkedingga. Muoidodingga lea badjálaga, ja jus mii geahččat dárkilit, fuomášit smávva speadjalaččaid mat šelgot ja sáddejit beaivesuotnjariid olggos latnjii. Speadjaliin oidnojit buot ossodaga mánáid ámadeajut.

Okta rávisolmmoš suotnjá dovddabiedju ovttain mánáin. Soai geahčadeaba bieju siskkobealde. Nu buorre ovttasdoaiman gaskal dan mii lea oahpis ja dan mii lea amas! Seainnit leat hervejuvvon dikšojuvvon dulljiiguin ja ovttain unna litna vilges njoammelnáhkiin. Nieiddaš bidjaleastá muođu litna njoammelnáhki vuostá.

Vuoi, die ovddabealde munno lea rieban, jiekŋaguovžža, gumppe ja bohcco govva. Nieiddaš manná rieban gova lusa, njávkada dan ja dadjá ealljárvođain ja dovdámiin: riebana. Son čujuha čalmmiide, beljiide ja dovdá giedaiguin, ja nu albman dahká deaivvadeami riebaniin. Eambbo mánát bohtet ja áigot sisa dovddabiedju. Mánát gehččet elliid govaid, ja spontánalaččat gullo bohccoluhti dego juogalágan gudnijahttin dearvvuohta elliide. Dovddabiedju lea addán biepmu mánáid stoahkamii loahpa dan beavvis. Jus oktage jurddaša beasai go dovddabiedju leat doppe, de lea vástádus čielga juo.

Smiehttanjearaldagat

- Mainna lágiin heivehit mii árbevirolašmáhtu ođđa ja ođđaáigásaš áigái?
- Mat leat sámi árvvut?
- Mainna lágiin bargat vai nuoramus mánát oahpásnuvvet sámi árvvuiguin, ja movt bohtá dát ovdan min mánáidgárddis?
- Movt mii lámčit dili dasa ahte mánát galget oažžut vásihusaid mat gusket gorudii ja sillui?

Soptsese aarkebiejje - Gaavnedimmie

Maanagierte edtja gaskem jeatjah sjihteladtedh progresjovnese veeljemen tjirrh pedagogihken sisvege, barkoevuekieh, stáákedimmieh, materijaalh jih guktie fysisken byjresem hammoedidh. Daesnie vuesiehtimmie saemien maanagierteste mij mahtah mubpieh maanagiirth skreejredh dennie barkosne.

Mij lea dihte mij tjuavka dan tjaebpies roenesne nööremes maanaj goevtesisnie? Dan magijen jih gieltegs saansesijjie lea! Tjetskehke, men dáajmieslaakan maanah tjáanghkenieh saansesijjien bijre mij dáajroe. Kaanne saansesijjie funterde jis dihte áádtje goevtesisnie árrodh?

Jis mijjieh lihkebe geatskanibie, mahte váájnoes goh "távsene jih akte jijje-teeltem". Mijjieh mahte maehetebe Aladdinem vuejnedh sáajtole saemien naestieelmesne sijjen aatsolen. Maanah silketyjjem doehtetieh pleenteme kruepies jovje tyjjine. Tahtjoe rieselgamme tjoevkesigujmie jih tjuavkeds naestieh mej bijre silketyjjh. Desnie gelliengierts glitteretyjje, jih jis eensilaakan giehtjedh, aajhtsebe ohtje tjuavkeds speejjelh tyjjesne mejstie biejjiegiejehts tjiehtjelasse. Speejjelisnie mijjieh vuejnebe goevtesen gaajhkh maanaj ááredæjjah.

Geerve almetje saansesæjjan sijse goegkerde maanan ektesne. Ektesne dah sijjiem vuartasjeh. Naemhtie tjaebpies ektievoete damtoes jïh ammes gaskem! Viedtjeh Leah rïeselgamme sistine jïh myövkhkes, ohtje kanijnedueljine. Dïhte nyöjtetje searomem beaja dan myövkhkes kanijnedualjan åenehks bodte.

Å, desnie mijjen uvte guvvieh, rïepie, jïengebïerne, sïejpe jïh bovtse. Nyöjtetje gávvan vaadtsa gusnie rïepie, dam deehkehte jïh ïedtjeles jeahta: rïepie. Dïhte tjelmide, bieljide tjuvtjede jïh damta gïetigujmie, dennie vuekine dïhte gaavnedimmiem rïepine kråahpine damtedh. Jienebh maanah båetieh jïh sijhtieh saansesijjen sijse. Maanah juvreguvvide vuartasjidh, jïh dalleggh bovtsevueliem govloes goh heevehtimmiem juvrïde. Saansesijjie lea vadteme skreejremem maanaj stååkedæmman daan biejjien. Jis naan funterde jis saansesijjie åådtje desnie årrodh, dellie dïhte vaestiedasse jaavoe.

Refleksjovnegyhtjelassh

- Man vuekie mijjïeh aerpïevuekien maahtoem orre jïh dajpeli aajkan sjïehteladtebe?
- Mah Leah saemien vierhtieh?
- Guktie barkebe guktie nööremes maanah saemien vierhtieh daejrieh, jïh man vuekine dïhte vååjnoe mijjen maanagiertesne?
- Guktie sjïehteladtebe guktie maanah edtjïeh åadtjodh dååjrehtidh maam akt mij dovne kråahpem jïh sealoem doehtehidh?

Praksisfortelling: Lek og fellesskap

Personalet i barnehagen skal bidra til at språklig mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen, og samtidig aktivt fremme og utvikle barnas norsk-/samiskspråklige kompetanse. Barn i samiske barnehager skal få mulighet til å bidra og medvirke på sitt eget språk. Barnehagen skal gi felles erfaringer og synliggjøre verdien av fellesskap. Barna skal få leke og utfolde skaperglede, undring og utforskertrang.

Lek og fellesskap - bokmål

En, to, tre (*Okta, guokte, golmma*). Så gøy å hoppe i sølepytter, se at vannet blander seg med sanden og blir til en suppe (*màlli*). Forsiktig, forsiktig løfter to barn bøtta med suppe over i sandkassa hvor de andre barna leker. Det er travel aktivitet i sandkassa, og samarbeidet ser ut til å gli på en god måte. Alle bidrar til fellesskapet og passer på at ingen blir glemt. «Er ikke middagen snart klar?» spør den eldste av jentene (*nieiddain*). «Ikke ennå, jeg må bare drysse litt krydder over», sier gutten (*ganda*) og liksom snuser inn lukten av deilig middag. Barna (*mànåt*) samler vennene sine rundt «bålet» (*dolla*) og sitter sammen i sandkassa.

«Se! Hva er det som beveger seg borte ved bjørketreet?» sier en gutt (*ganda*) på fire år. «Er det et dyr?» «Det er en magisk rein (*boazu*)», sier barna i kor. Kanskje den vil komme og spise suppe (*màlli*) sammen med oss? «Mø! Jeg er ikke noen rein», svarer dyret. «Er du ikke?» «Nei, jeg er ei ku (*gussa*). Vi kuer har horn, reiner har gevir. Og fra oss kuer får dere melk (*mielki*). Vil dere ha melk til middagen?» «Ja, gjerne», svarer barna entusiastisk. Det var akkurat melk vi manglet. «Ha det bra, ku (*Mana dearvan*).» Barna ler og fryder seg og fortsetter leken med sand og vann i sandkassa.

Okta, guokte, golmma man somå. En, to, tre, så gøy.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan kan du som voksen trekke inn samiske ord og begreper i barnas lek?
- Det er viktig at barna føler at deres bidrag i gruppa er verdifullt, og at de kan og klarer noe. Hvordan legger vi voksne til rette for at barna skal forstå hva det innebærer å være en del av fellesskapet? Hvordan lærer vi dem å kunne sette egne behov til side til fordel for fellesskapet?
- Hvordan kan du som voksen legge til rette for lek og samspill med mål om å skape et godt fellesskap hvor alle har en viktig rolle?

Leik og fellesskap - nynorsk

Ein, to, tre (*Okta, guokte, golmma*). Så moro å hoppe i vasspyttar, sjå at vatnet blandar seg med sanden og blir til ei suppe (*màlli*). Varsamt, varsamt løftar to barn bøtta med suppe over i sandkassa der dei andre barna leikar. Det er travel aktivitet i sandkassa, og samarbeidet ser ut til å gli på ein god måte. Alle medverkar til fellesskapet og passar på at ingen blir gløymde. «Er ikkje middagen snart klar?» spør den eldste av jentene (*nieiddain*). «Ikkje enno, eg må berre strø litt krydder over», seier guten (*ganda*) og liksom snusar inn lukta av nydeleg middag. Barna (*mànàt*) samlar vennene sine rundt «bålet» (*dolla*) og sit saman i sandkassa.

«Sjå! Kva er det som rører seg borte ved bjørketreet?» seier ein gut (*ganda*) på fire år. «Er det eit dyr?» «Det er ein magisk rein (*boazu*)», seier barna i kor. Kanskje han vil komme og ete suppe (*màlli*) saman med oss? «Mø! Eg er ikkje ein rein», svarer dyret. «Er du ikkje?» «Nei, eg er ei ku (*gussa*). Vi kyr har horn, reinar har gevir. Og frå oss kyr får de mjølk (*mielki*). Vil de ha mjølk til middagen?» «Ja, gjerne», svarer barna entusiastisk. Det var akkurat mjølk vi mangla. «Ha det bra, ku (*Mana dearvan*).» Barna ler og frydar seg og held fram leiken med sand og vatn i sandkassa.

Okta, guokte, golmma man somà. Ein, to, tre, så moro.

Refleksjonsspørsmål

- Korleis kan du som vaksen trekkje inn samiske ord og omgrep i leiken til barna?
- Det er viktig at barna kjenner at deira bidrag i gruppa er verdifullt, og at dei kan og klarer noko. Korleis legg vi vaksne til rette for at barna skal forstå kva det inneber å vere ein del av fellesskapet? Korleis lærer vi dei å kunne setje eigne behov til side til fordel for fellesskapet?

- Korleis kan du som vaksen leggje til rette for leik og samspel med mål om å skape eit godt fellesskap der alle har ei viktig rolle?

Geavatmuitalus - Stoahkan ja searvevuolta

Mánáidgárddi bargit galget váikkuhit dasa ahte gielalaš girjáivuolta šaddá riggodahkan olles mánnájočkui, ja seammás aktiivvalaččat ovddidit ja ovdánahttit mánáid dárogiel-/sámegielgealbba. Mánát sámi mánáidgárddiin galget oažžut vejolašvuoda leat mielde ja váikkuhit iežaset gillii. Mánáidgárddi galgá addit oktasaš vásihusaidda ja oainnusindahkat searvevuoda árvvu. Mánát galget beassat stoahkat ja geavahit hutkanilu, imaštallama ja suokkardanhálu.

Okta, guokte, golbma. Man somá njuikkodit ládduin, geahččat go čáhci seahkana sádduin ja šaddá mállin. Várrogasat, várrogasat guokte máná bajideaba mállespánnja sáddogássi gos dat eará mánát stohket. Sáttogássas lea hušša, ja ovttasbargu orro manname bures. Buohkat leat mielde searvevuodas ja váruhit ahte ii oktage vajálduvvo. “Igo mállis leat fargga gárvvis?” jearrá boarráseamos nieiddain. “Ii vuos, mun ferten vuos botkkuhit máistagiid”, dadjá bártnáš ja dego susstaša njálgga máleshája. Mánát čohkkejit buohkaid “dola” birra ja čohkkájit ovttas sáttogássas.

“Gea! Mii bat die lihkada soagi luhtte?” dadjá njealjejahkásaš bártnáš. “Lea go ealli?” “Lea magihkalaš boazu”, dadjet mánát oktii njálmmiid. Soaitá háliidit boahit ja gazzat málli min fárus? “Mø! Mun in leat boazu”, vástida ealli. “It leat?” “In, mun lean gussa. Mis gusain leat čoarvvit, bohccuin leat čorvošat. Ja mis gusain oažžubehtet mielkki. Áigubehtet go mielkki mállásii?” “Juo, áinnas, vástidit mánát ealljárvuodain. Lei juste mielki mii mis váillui. “Mana dearvan, gussa” Mánát boagustit ja iluin jotket stoahkat sádduiguin ja čáziin sáttogássas.

Okta, guokte, golbma, man somá.

Smiehttanjearaldagat

- Movt sáhtát don gii leat rávisolmmoš geavahit sámegeiellsániid ja doahpagiid mánáid stoahkamis?
- Lea deatálaš mánáide dovdat ahte sin doaimma joavkkus lea mávssolaš, ja ahte sii máhttet juoidá ja birgejit. Mainna lágiin lámčit mii rávisolbmot dili nu ahte mánát áddejit maid dat mielddisbuktá leat oassi searvevuodas? Movt mii oahpahit sidjiide bidjat searvevuoda ovdalii iežaset dárbbuid?
- Mainna lágiin sáhtát don gii leat rávisolmmoš lámčit dili stoahkamii ja ovttasdoaimmami man ulbmil lea oažžut buori searvevuoda gos buohkain lea deatálaš rolla?

Soptese aarkebiejeste - Stååkedimmie jñh ektievoete

Barkijh maanagiertesne edtjeh meatan árrodh gieledh gellievoetem sjædta ræjhkoesvoetem abpe maanadåahkan, jñh seamma aejkien iedtjeles skreejredh jñh evtiedidh maanaj daaroen-/saemiengieledh maahtoem. Maanah saemien maanagiertine edtjeh nuepiem åadtjodh meatan árrodh dej jñtje gielesne. Maanagierte edtja ektie dååjrehtimmieh vedtedh jñh vierhtiem ektievoeteste vååjnoes darjodh. Maanah edtjeh åadtjodh stååkedidh jñh skaepiedimmieaavoem, funterdimmieh jñh goerehtimmieh evtiedidh.

Akte, göökte, golme. Dan soe luste ruvveskisnie njulhtjedh, vovejnedh guktie tjaetsie saedtime pleentie jñh joptsem sjædta. Soejmi, soejmi göökte maanah joptsebæhtoem lutnjieh saedtiekaassesese gusnie dah mubpieh maanah stååkedieh. Dah iedtjeles saedtiekaassesne berkieh, jñh hijvenlaakan laavenjostoeh. Gaajhkh ektievoetesne meatan jñh geehtedieh guktie ij oktegh sjædta åajaldehtedh, "Ij leah gaskebeapmoeh ennje riejries" båarasommes niejtijste gihtjie. "Ij ennje, tjoerem ajve seejedh ohtje krodterh dan nille", baernie jeahta jñh hopsoe destie njaelkies beapmoste. Maanah dej voelph dállen bijre tjöönghkieh jñh ektesne saedtiekaassesne tjahkasjeh.

“Vuejnh! Mij dihte svihtjeminie såekien lihke” baernie jeahta gie njieljje jaepien bāeries. “Dihte juvre? Dihte magijen bovtse”, maanah jiehtieh. Kaanne dihte sæjhta bāetedh jih maalestahkem mijjine bārredh? “Mø! Im manne Leah bovtse”, juvre vaestede. “Ih datne Leah?” “Ijje, manne leam govse. Mijjen vuernie, bovtsen tjåervie. Jih mijjeste govsieste åadtjoeh mielhkiem. Sijhtede mielhkiem beapmose?” “Jaavoe, dam sijhtebe”, maanah iedtjeles vaestiedieh. Dihte lij mielhkie maam mijjese faatoes. “Utnieh hijven, govse.” Maanah föörhkedieh jih lustestalledh jih saedtime jih tjaetsine stååkedieh.

Akte, göökte, golme man luste.

Refleksjovnegyhtjelassh

- Guktie maahtah geerve almetjinie nuhtjedh saemien baakoeh jih diejvesh maanaj stååkedimmesne?
- Dihte vihkeles maanah demtieh dej viehkiem dāehkesne lea dovres, jih dah maehtieh jih buektiehtieh maam akt darjodh. Guktie mijjeh geerve almetjh sjihteladtebe guktie maanah edtjeh guarkedh guktie bielie ektievoetesne årrodh? Guktie mijjeh dejtie lierehtibie ektievoeten daerpiesvoeth dej jijtje daerpiesvoeti sæjjan biejedh?
- Guktie maahtah geerve almetjinie sjihteladtedh stååkedæmman jih mubpiegumie årrodh mej ulmieh buerie ektievoetem sjugniedidh gusnie gaajhkh vihkeles råållam utnieh?

Praksisfortelling: Naturen inviterer oss ut på tur

Barnehagen skal bidra til at barna blir glade i naturen og får erfaringer med naturen som fremmer evnen til å orientere seg og oppholde seg i naturen til ulike årstider. Samiske barnehager skal bygge på en samisk forståelse av naturen og bidra til at barna kan leve i harmoni med naturen, nyttiggjøre seg og høste av naturen og utvikle respekt for naturfenomener.

Naturen inviterer oss ut på tur - bokmål

«Steinene er like gamle (*boarrásat*) som jorda (*eana*), uendelig mye eldre enn mennesker, planter og dyr», forteller den voksne mens vi går tur. «Er det sant?» spør ei jente på fem år. Den voksne følger opp med et nytt spørsmål: «Kan vi forestille oss at det finnes steiner her som har ligget på jorda i millioner av år, og noen som til og med har falt ned fra verdensrommet?» Oi, det var stort å tenke på. Har vi usynlige hjelpere (*oaidnemeahttun*) med oss på turen (*màtkis*)? «Lederreinen» (*Láidestanheargi*) fører an og viser vei.

Omgivelsene (*biras*) vi vandrer i, forbereder (*ràhkkanit*) seg på et skifte, en av disse fine, skjøre overgangene i naturen. Den voksne undrer seg sammen med barna: «Kan dere merke endringene i naturen? Treet spør om vi vil klemme rundt trestammen, eller kanskje klatre i det. Jenta (*nieida*) på fem år sier: «Men trærne kan vel ikke snakke?» Den voksne sier at vi må øve oss på å forstå det naturen prøver å fortelle oss mennesker. Vi skal ha respekt (*Árvus atnit*) for naturen. Vi må øve oss på å ta vare på naturen: steinene, røttene, trærne, blomstene, bærene og dyra. Vi samler sammen tingene våre, rydder stedet og bålplassen (*arran*) og takker (*giitit*) for at vi fikk være her i dag.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan kan vi forklare «den samiske aktiviteten» i naturen for barna?
- Hvordan kan vi voksne filosofere sammen med barn om bærekraftig utvikling?
- Hvordan kan vi bruke barnas og foreldrenes kulturelle bakgrunn som ressurs i barnehagen?

Naturen inviterer oss ut på tur - nynorsk

«Steinane er like gamle (*boarrásat*) som jorda (*eana*), uendeleg mykje eldre enn menneske, plantar og dyr», fortel den vaksne mens vi går tur. «Er det sant?» spør ei jente på fem år. Den vaksne følgjer opp med eit nytt spørsmål: «Kan vi førestille oss at det finst steinar her som har lege på jorda i millionar av år, og nokre som til og med har falle ned frå verdsrommet?» Oi, det var stort å tenkje på. Har vi usynlege hjelparar (*oaidnemeahttun*) med oss på turen (*màtkis*)? «Leiarreinen» (*Láidestanheargi*) fører an og viser veg.

Omgivnadene (*biras*) vi vandrar i, førebur (*ràhkkanit*) seg på eit skifte, ein av desse fine, skjøre overgangane i naturen. Den vaksne undrar seg saman med barna: «Kan de merke endringane i naturen? Treet spør om vi vil klemme rundt trestammen, eller kanskje klatre i det. Jenta (*nieida*) på fem år seier: «Men trea kan vel ikkje snakke?» Den vaksne seier at vi må øve oss på å forstå det naturen prøver å fortelje oss menneske. Vi skal ha respekt (*Árvus atnit*) for naturen. Vi må øve oss på å ta vare på naturen: steinane, røtene, trea, blomstrane, bæra og dyra. Vi samlar saman tinga våre, ryddar staden og bålplassen (*arran*) og takkar (*giitit*) for at vi fekk vere her i dag.

Refleksjonsspørsmål

- Korleis kan vi forklare «den samiske aktiviteten» i naturen for barna?
- Korleis kan vi vaksne filosofere saman med barn om berekraftig utvikling?
- Korleis kan vi bruke den kulturelle bakgrunnen til barna og foreldra som ressurs i barnehagen?

Geavatmuitalus - Luondu hástá min olggos

Mánáidgárdi galgá váikkuhit dasa ahte mánát ovdánahttet luonddu ja ožžot muosáhusaid mat ovddidit dáiddu dádjadit ja birget luonddus iešguđet jagiáiggiin. Sámi mánáidgárddit galget huksejuvvon sámi luondduipmárdusa ala ja leat mielde dasa ahte mánáid eallin ja doaimmat heivejit lundui, ja ahte sáhttet ávkástallat luonddus ja ovdánahttit luonddufenomenaid áktema.

“Geađggit leat liikka boarrásat go eana, olu boarraseappot go olbmot, šattut ja eallit”, muitala rávisolmmoš go leat vázzime. “Lea go duohta?” jearrá viđajahkásaš nieiddaš. Rávisolmmoš čuovvola ođđa jearaldagain: “Sáhttit go mii jurddašit ahte gávdnojit geađggit mat leat leamaš dás eatnamis miljovnnaid jagiid, ja muhtimat mat leat gahččan vulos máilmmiávus?” Vuoi, lea olu dan jurddašit. Leat go mis oaidnemeahtun veahkit mielde mátkkis? Láidestanheargi láidesta ja čájeha geainnu.

Biras gos mii vánddardit ráhkkan molsašupmái, ovtta dain fiinna, rašes rievdamiin luonddus. Rávisolmmoš imaštallá ovttas mánáiguin: “Merkebehtet go rievdamiid luonddus? Soahki jearrá áigut go mii dollet su máddaga birra ja buorrestit su, dahje gizzut. Viđajahkásaš nieiddas dadjá: “Sáhttet bat soagit hupmat?” Rávisolmmoš dadjá ahte mii fertet hárjehallat ipmirdit dan maid luondu viggá muitalit midjiide olbmuide. Mii galgat árvvus atnit luonddu. Mii galgat hárjehallat váldit vára luonddus: geađggiin, ruohttasiin, muorain, liđiin, murjjiin ja elliin. Mii čohkket iežamet biergasiid, čorget saji ja árrana ja giitit go beasaimet leat dás odne.

Smiehttanjearaldagat

- Mainna lágiin sáhttit čilget mánáide “sámi aktivitehta” luonddus?
- Mainna lágiin sáhttit mii rávisolbmot filosoferet ovttas mánáiguin guoddevaš ovdáneami birra?
- Mainna lágiin sáhttit geavahit mánáid ja vanhemiid kultuvrralaš duogáža resursan mánáidgárddis?

Soptse aarkebiejeste - Eatneme mijem böörie olkese

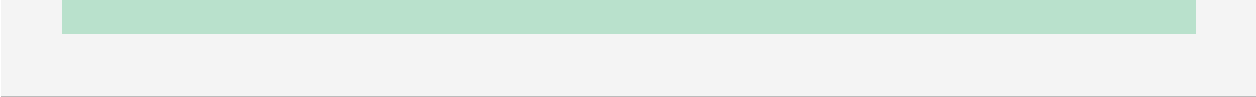
Maanagierte edtja meatan årrodh maanah eatnemem lyjhkoeh jïh dååjrehtidh eatnamisnie mestie vuekiem evtiedidh daejredh gusnie Leah jïh eatnamisnie årrodh ovmessie jaepieboelhkine. Saemien maanagiërth edtjeh saemien eatneme-goerkesen nïlle bigkedh jïh meatan årrodh guktie maanah maehtieh eatnemen ektesne jieleth, eatnamisnie jieleth jïh eatnemefenomeenh krööhkestidh.

“Baalhkah Leah seamma båeries goh eatneme, båarasåbpoe almetjistie, sjædtojste jïh juvrijste” geerve almetje soptseste mearan vaedtsieminie. “Saatnan?” vijhte jaepien båeries nïjete jeahta. Geerve almetje orre gyhtjelassem gihtjie: “Maehtebe ussjedidh daesnie gierkieh mah Leah jåartesne orreme millijovnh jaepieh, jïh naan mij Leah elmeste våålese gahtjeme?” Vuj, dihte lij stoerre åssjele. Utnebe aelieh meatan fealadimmesne? “Gaavalohke” geajnoem vuesehte.

Byjresh gusnie vaedtsebe, ryöjredieh målsoemasse, akte dejstie tjaebpies målsoemidie eatnamisnie. Dihte geerve maanajgumie ussjede: “Maehtede dijjeih målsomh eatnamisnie vuejnedh? Moere gihtjie jis maehtebe dam faerhmiestidh, jallh kaanne bæjjese goegkerdidh. Vijhten jaepien båeries nïjete jeahta: “Mohte moerh eah maehtieh soptsestidh?” Geerve jeatha mijjeih tjoerebe haarjanidh guarkedh maam eatneme voejhkele mijjese almetjidie jiehtedh. Mijjeih edtjebe eatnemem krööhkestidh. Mijjeih tjoerebe haarjanidh eatnemem vaarjelidh: gierkieh, roehtsh, moerh, sjædtoeh, muerjeh jïh juvrh. Mijjeih mijjen tjåenieh tjööngghkedh, sijjiem jïh aerniem sjeakodh jïh gihtjedh mijjeih daesnie daan biejjien orreme.

Refleksjovnegyhtjelassh

- Guktie maehtebe buerkiestidh “dihte saemien darjome” eatnamisnie maanide?
- Guktie maehtebe mijjeih geerve almetjh maanajgumie ussjedidh monnehke evtiedimmien bijre?
- Guktie maehtebe maanaj jïh eejhtegi kulturellen våaromem nuhtjedh vierhtine maanagiertesne?

Praksisfortellingene er utarbeidet i samarbeid med Cizás samiske barnehage.